

Renata Zawistowska

Miejsce Bałkanów Zachodnich w polityce Unii Europejskiej

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Politologica 7, 200-219

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Renata Zawistowska

Zespół Szkół Ogólnokształcących Mistrzostwa Sportowego w Krakowie

Miejsce Bałkanów Zachodnich w polityce Unii Europejskiej

Rozważania w prezentowanym szkicu poświęcone są polityce Unii Europejskiej wobec państw powstałych po rozpadzie byłej Jugosławii, a także Albanii. Unia Europejska w swojej polityce wobec Zachodnich Bałkanów starała się precyzować ogólną strategię wobec całego regionu, ale także formułować programy i podejmować działania, które można nazwać operacyjnymi i taktycznymi dla poszczególnych państw. Zależały one od wielu czynników, które ujawniły się już w przeszłości, mają istotne znaczenie współcześnie, jak również dla programowania przyszłości. Światowy kryzys finansowy i gospodarczy ostatnich lat oraz trudności z ratyfikacją Traktatu Lizbońskiego spowodowały, że priorytety Unii Europejskiej deklarowane jeszcze w 1 połowie 2008 r. wobec poszczególnych państw i całego regionu Bałkanów Zachodnich uległy zauważalnej weryfikacji.

Podstawę materiałową dokonanego przeze mnie przeglądu stanowi dostępna w formie publikacji drukowanych i internetowych¹ wybrana dokumentacja i publicystyka Unii Europejskiej, Organizacji Narodów Zjednoczonych, NATO, państw Bałkanów Zachodnich oraz Słowenii². Dużą ilość dokumentacyjnego materiału słoweńskiej Rządowej Służby do Spraw Europejskich (Služba Vladi za Europske Zadeve – SVEZ) w języku słoweńskim, niemieckim, francuskim i angielskim przekazała mi Nataša Herzig-Zajac³, która podczas mojego pobytu na badaniach w Lublanie przyjechała mnie na dłuższym spotkaniu 1 lipca 2008 r.

¹ B. Repe, *Viri o demokratizaciji in osamosvojitvi Slovenije* (I. Del: *Opozicija in oblast*), Ljubljana 2002; *Vademecum NATO*, 2001 Office of Information and Press NATO – 1110 Brussels – Belgium, s. 558. (Liczące 642 strony *Vademecum* zostało opracowane z okazji 50. rocznicy powstania NATO); D. Owen, *Balkan Odyssey*, Harcourt Brace&Co., New York 1995. Książka, oparta przede wszystkim na autopsji, w 1997 r. została wydana w języku chorwackim w Zagrzebiu, ale nie została entuzjastycznie przyjęta w Chorwacji i Bośni.

² Słowenia wchodziła w skład byłej Jugosławii, ale nie leży na Bałkanach, lecz stanowi najbardziej na południowy zachód wysunięty róg Europy Środkowej.

³ Nataša Herzig-Zajac była członkiem słoweńskiego Ścisłego Zespołu Negocjacyjnego z Unią Europejską, kierowanego przez Janeza Patočnika (od 2004 r. komisarza w Komisji Europejskiej UE). Następnie przeszła do pracy w SVEZ. Podczas spotkania – poza materiałami

Polskie publikacje odnoszące się do tytułowej problematyki można podzielić na dwie grupy. Do pierwszej należą opracowania bardzo wprawdzie solidne, zarówno od strony merytorycznej, jak i metodologicznej, koncentrujące jednak uwagę nad historią tej struktury, którą stanowiła była Jugosławia, wywołując u czytelników resentymenty i ubolewanie, że jej już nie ma, a nawet oburzenie na siły, które spowodowały jej upadek⁴. Słusznie na to zwrócił uwagę Krzysztof Marcin Zalewski⁵. Druga grupa opracowań, powiększająca się systematycznie o nowe wydawnictwa, analizuje powstanie nowych państw i ich sytuację aż po czasy współczesne⁶.

Z opracowań zachodnioeuropejskich i amerykańskich analizujących sytuację na terenie rozpadającej się Jugosławii szczególnie cenne są te, które ukazały się po terrorystycznym ataku na wieże World Trade Center 11 września 2001 r.⁷.

Niezbędna była kwerenda periodyków i prasy bieżącej polskiej i zagranicznej, zwłaszcza z różnych krajów bałkańskich. Publicystyka polska dostarcza wielu informacji i komentarzy, pochodzących również od osób z państw byłej Jugosławii⁸. Na bieżąco sytuację na Bałkanach korzystnie jest śledzić przy pomocy mediów słoweńskich. Dziennikarze słoweńscy są w tej problematyce najbardziej kompetentnymi europejskimi specjalistami. Kwerendę prasy i mediów słoweńskich bardzo ułatwia przeglądowy internetowy portal „preberi.si”, który zawiera poklasyfikowane tematycznie informacje ze wszystkich lublańskich dzienników: „Dnevnik”, „Večer”, „Delo”, „Finanse.si” i „24ur”. Korzystałam także z informacji agencji STA (Slovenska Tiskovna Agencija). Organami prasowymi państw położonych na Zachodnich

dokumentacyjnymi – przekazała mi wiele cennych informacji o korzystaniu z urzędowych słoweńskich portali internetowych.

⁴ A. Kosecki, *W bałkańskim tyglu*, Pułtusk 2002; M. Waldenberg, *Rozbicie Jugosławii. Jugosłowiańskie lustro międzynarodowej polityki*, t. I: 1991–2002, t. II: 2002–2004, Warszawa 2005; W. Walkiewicz, *Jugosławia. Byt wspólny i rozpad*, Warszawa 2000; M.J. Zacharias, *Komunizm. Federacja. Nacjonalizmy. System władzy w Jugosławii 1943–1991. Powstanie – przekształcenia – rozkład*, Warszawa 2004; I. Rycerska, *Rozpad Jugosławii. Przyczyny i przebieg*, Kielce 2003; *Amerykańska demokracja w XXI wieku*, red. A. Mania, P. Laidler, Kraków 2006.

⁵ K.M. Zalewski, *Był taki kraj*, www.mowiaiwieki.pl/arttykul.html.

⁶ E. Bujwid-Kurek, *Państwa pojugosłowiańskie. Szkice politologiczne*, Kraków 2008; J. Bernat, *Przyczyny amerykańskich interwencji po zakończeniu zimnej wojny*, www.psz.pl/tekst/16974; K.M. Zalewski, op. cit.

⁷ J. Elsasser, *Jak dżihad przybył do Europy. Wojownicy Boga i tajne służby na Bałkanach*, Warszawa 2007; J.R. Schindler, *Unholy Terror: Bosnia, Al-Qa'ida, and the Rise of Global Jihad*, MBI Publishing Company 2007; Ch. Deliso, *The Coming Balkan Caliphate: The Threat of Radical Islam to Europe and the West*, Praeger 2007; S. Shay, *Islamic Terror and the Balkans*, Transaction Publishers, 2006. Shay służył na wyższych szczeblach izraelskiego wywiadu. Następnie przeszedł do pracy naukowej m.in. w Międzynarodowym Centralnym Instytucie Policyjnym, w którym kieruje katedrą historii. Jest uznanym międzynarodowym ekspertem w sprawie islamskiego międzynarodowego fundamentalizmu; E.F. Kohlmann, *Al-Qaida's Jihad in Europe: The Afghan-Bosnian Network*, Oxford 2004. Patrz również: C. Rogel, *The breakup of Yugoslavia and the War in Bosnia*, Greenwood Press 1998; L. Silber, A. Little, *The Death of Yugoslavia*, London 1995.

⁸ M. Kučan, *Nie zamykać się w naszej małej Szwajcarii*, „Gazeta Wyborcza” 5–6.06.1993; M. Saneja, *Bałkany – zawód i rozczarowanie*, „Nasz Głos” 08–09.2006.

Bałkanach, które dostarczają cennych wiadomości, jest belgradzka „Политика”, chorwackie „Vjesnik” i „National” oraz sarajewskie bośniackie „Oslobodjenje”.

Rozpad Jugosławii – czynniki wewnętrzne i zewnętrzne

Końcowy etap trwających przez kilkadziesiąt lat globalnych zmagani dwóch bloków polityczno-militarnych zbiegł się w czasie z bardzo ważnymi wydarzeniami wewnętrznymi w rządzonej przez komunistów byłej Jugosławii. Zapoczątkowała je śmierć „historycznych przywódców rewolucji i socjalistycznego rozwoju”⁹: Edvarda Kardelja w 1979 r., Josipa Broz Tito w 1980 r. i Vladimira Bakaricia w 1983 r.¹⁰ Wkrótce po ich śmierci zaczęły ujawniać się ostre sprzeczności między narodami i republikami Jugosławii, które dodatkowo zaognił gospodarczy kryzys, jaki ogarnął całe państwo w pierwszej połowie lat osiemdziesiątych. W obliczu trudności gospodarczych aparatczycy partyjni postanowili uspokoić nastroje, oferując w 1985 r. znaczną niezależność republikom narodowym, pozostawiając jednak centralną kontrolę nad gospodarką.

Żaden z wzmiankowanych historycznych komunistycznych przywódców nie był narodowości serbskiej, ale samo istnienie Jugosławii ze stolicą w Belgradzie najbardziej odpowiadało Serbom. 24 i 25 września 1986 r. zostało opublikowane poufnie opracowane przez grupę najwybitniejszych serbskich profesorów *Memorandum Serbskiej Akademii Nauk i Umiejętności* (SANU). 70-stronicowy tekst *Memorandum* zamieściły „Večernje novosti” w dwóch kolejnych numerach¹¹ bez zgody i wiedzy jego autorów, którzy traktowali je jako dokument jeszcze niedopracowany w pełni i nieprzeznaczony do publikacji i publicznej dyskusji. Treść *Memorandum* została odebrana jako strategiczny program działania serbskiej inteligencji i wywołała olbrzymie wzburzenie wśród wszystkich narodów wchodzących w skład SFRJ. Program został oceniony jako nacjonalistyczny wielkoserbski, nie odbiegający w swojej treści i duchu od innych podobnych serbskich nacjonalistycznych programów¹². *Memorandum* pogłębiło obawy innych narodów, inspirując je do przeciwdziałania. Stanowiło źródło legitymizacji nie tylko dla nasilających się tendencji demokratycznych i patriotycznych, jak to miało miejsce w Słowenii, ale było wykorzystywane również jako punkt odniesienia uzasadniający antyserbską drastyczną ripostę ze strony skrajnego nacjonalizmu chorwackiego w Chorwacji i fundamentalizmu muzułmańskiego w Bośni i Kosowie.

Słoweńską jednoznaczną, wyważoną odpowiedzią na *Memorandum Serbskiej Akademii Nauki i Sztuki* było opublikowanie na łamach czasopisma „Nova revija” zbioru 16 artykułów, którym nadano wspólny tytuł: *Przyczynki do Słoweńskiego*

⁹ J. Prunk, *Kratka zgodovina Slovenije*, 3 rozširjena in dopolnjena izdaja, Založba GRAD, Ljubljana 2008.

¹⁰ Kardelj był Słoweńcem, Tito pochodził z mieszanej rodziny słoweńsko-chorwackiej, a Bakarić był Chorwatem.

¹¹ „Večernje novosti” 24.09.1986 i 25.09.1986. Autorami Memorandum byli: Pavle Ivić, Antonije Isaković, Dušan Kanazir, Mihajlo Marković, Miloš Macura, Dejan Medaković, Miroslav Pantić, Nikola Pantić, Ljubiša Rakić, Radovan Samardžić, Miomir Vukobratović, Vasilije Krestić, Ivan Maksimović, Kosta Mihajlović, Stojan Čelić.

¹² M.in. „Načertanje”, „Srbi svi i svuda”, „Homogena Srbija”.

*Programu Narodowego (Prispevki za slovenski program nacionalni)*¹³. W zamieszczonych w tym zbiorze tekstach dokonano wszechstronnej analizy różnych aspektów politycznych i społecznych uwarunkowań, w jakich znajdowała się Słowenia w Jugosławii. Nurtem przewodnim było wezwanie do utworzenia suwerennego, demokratycznego i pluralistycznego państwa słoweńskiego, chociaż żaden z autorów tego programu nie sformułował bezpośredniego żądania niepodległości.

W innych republikach byłej Jugosławii *Memorandum SANU* zainspirowało do działania przede wszystkim siły nacjonalistyczne. W Bośni na ich czele stał Alija Izetbegović, ponad 60-letni doświadczony polityk, prawnuk służącego w Belgradzie tureckiego oficera. W opublikowanej w 1970 roku *Deklaracji Islamskiej* napisał, że nie ma „pokoju lub współistnienia pomiędzy wiarą islamu a innymi systemami społecznymi i politycznymi, które nie mają nic wspólnego z islamem”¹⁴. Deklaracja zawierała postulat utworzenia muzułmańskiego państwa w Bośni opartego o fundamentalistyczne zasady islamu, w którym nie będzie innych instytucji niż muzułmańskie i nie będzie jakiegokolwiek podziału między religią, polityką i ekonomią¹⁵. Znalazł się w grupie 12 aktywistów muzułmańskich aresztowanych za organizowanie działalności opozycyjnej na początku lat osiemdziesiątych po śmierci Josipa Broz Tito. Następnie został skazany za działalność nacjonalistyczną na 12 lat więzienia. Wyszedł z więzienia w 1988 r. i wkrótce stał się najważniejszą osobą w ruchu narodowym muzułmańskich Bośniaków. Mając świadomość wytyczonego celu, początkowo był w swoich działaniach bardzo ostrożny, ale zdecydowany w dążeniu do jego osiągnięcia. W 1990 r. mimo zakazu publikacji wydał powtórnie *Deklarację Islamską*. Yossef Bodansky w swojej książce wydanej w 1995 r. napisał: „Już w 1992 r. Alija Izetbegović podał bardzo precyzyjny i bezkompromisowy strategiczny cel polityczny reżimu w Sarajewie: skłonić Zachód do pokonania Serbów i założyć państwo z większością muzułmańską pod przywództwem Izetbegovicia”¹⁶.

Wspólnoty Europejskie a rozpad Jugosławii

25 czerwca 1991 r. Chorwacja i Słowenia ogłosiły deklaracje niepodległości. Już w nocy z 26 na 27 czerwca wkroczyły do Słowenii kolumny pancerne wojsk Jugosłowiańskiej Armii Ludowej. Ich celem było przede wszystkim opanowanie i rozciągnięcie kontroli nad lotniskiem oraz punktami granicznymi z Węgrami, Austrią i Włochami. Granice Słowenii z tymi państwami stanowiły bowiem równocześnie zewnętrzne granice Jugosławii. Równoległe z dramatyczną walką Słoweńców o powstrzymanie i zablokowanie kolumn czołgowych armii jugosłowiańskiej, rozgrywała się intensywne akcja dyplomatyczna na forum Wspólnot Europejskich i Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie¹⁷. 28 czerwca przybyła do

¹³ „Nova revija” 1987, nr 57.

¹⁴ „Gazeta” pl Forum 02.03.2007.

¹⁵ *Deklaracja* została ponownie wydana w 1990 r. w Sarajewie (przez Mala Muslimanska Biblioteka).

¹⁶ Y. Bodansky, *Offensive in the Balkans: The Potential for a Wider War as a Result of Foreign Intervention in Bosnia-Herzegovina* (1995, International Media Corp./ISSA), s. 52.

¹⁷ J. Kukułka, *Historia współczesna stosunków międzynarodowych 1945–2000*, wyd. IV poprawione i uzupełnione, Warszawa 2003, s. 546–547.

Zagrzebia kierowniczą wówczas Trójką Wspólnot Europejskich: Jacques Poos, Hans van den Broek i początkowo Włoch Gianni de Michelis, którego wkrótce zastąpił Joao da Pinheiro z Portugalii¹⁸. Z Zagrzebia europejska delegacja pojechała do Belgradu. Słoweńscy politycy i historycy oceniają, że najmniej przychylnie stanowisko wobec niepodległościowych deklaracji Słowenii i Chorwacji zajmował holenderski polityk Hans van den Broek. Minister spraw zagranicznych Włoch Gianni de Michelis w swojej książce przyznał, że on także odnosił się z dystansem do „jak najszybszego uzyskania niepodległości” przez Słoweńców¹⁹.

Poparcie dla Słoweńców prezentował natomiast od początku minister spraw zagranicznych Republiki Federalnej Niemiec Hans Dietrich Genscher. Konferencja OBWE w Pradze 3 i 4 lipca na wniosek Genschera powołała misję, której zadaniem miało być doprowadzenie do pokojowego rozwiązania konfliktu Słowenii i Chorwacji z centralnymi władzami jugosłowiańskimi. Prezydent RFN Richard von Weizsäcker 23 grudnia 1991 r. przekazał prezydentom Słowenii i Chorwacji pisma o prawnym uznaniu niepodległości obydwu państw, mimo że wszystkie pozostałe państwa Wspólnot Europejskich – zgodnie z ustaleniami – uchyliły to 15 stycznia 1992 r. Stany Zjednoczone uznały niepodległość Słowenii 7 kwietnia 1992 r.

Zasadnicze znaczenie dla zakończenia konfliktu zbrojnego w Słowenii miało spotkanie na wyspie Brioni. W nocy z 7 na 8 lipca spotkali się tam przedstawiciele jugosłowiańskich organów związkowych, rządu, prezydium, dowództwa wojska, przedstawiciele wszystkich sześciu republik i ministrowie spraw zagranicznych Trójki Wspólnot Europejskich. Porozumienie zawarte na wyspie Brioni 7 lipca było kompromisem. Słowenia i Chorwacja zobowiązały się odłożyć realizację deklaracji niepodległości na trzy miesiące. Zewnętrzne posterunki graniczne w Słowenii miała z powrotem przejść armia jugosłowiańska²⁰, jednak po rozmowach o praktycznej realizacji tego postanowienia zdecydowano je utrzymać w rękach słoweńskich²¹.

Dzięki zaangażowaniu się Wspólnot Europejskich Słowenia mogła rozpocząć funkcjonowanie jako niepodległe państwo, które w 2004 r. stało się członkiem NATO i Unii Europejskiej.

W ślady Słowenii i Chorwacji poszła po kilku miesiącach Macedonia położona na południowym krańcu byłej Jugosławii²². 18 września 1991 r. ogłosiła ona

¹⁸ Do 2007 r. kierowniczą trójkę Wspólnot Europejskich stanowił minister spraw zagranicznych państwa sprawującego aktualnie prezydenturę Rady UE, oraz jego poprzednik i następca. 1 stycznia 1991 r. prezydenturę od Włoch przejął Luksemburg, przekazując ją 1 lipca Holandii, którą w kolejności od 1 stycznia 1992 r. zastąpiła Portugalia.

¹⁹ M. Waldenberg, op. cit., s. 79. Autor przytacza również podobne stanowisko innych polityków, m.in. ostatniego amerykańskiego ambasadora w Jugosławii Warrena Zimmermana, który stwierdził, iż Słoweńcy żywili wprawdzie wartości demokratyczne, ale jego zdaniem ich wadą był egoizm.

²⁰ E. Bujwid-Kurek, op. cit., s. 224.

²¹ J. Prunk, op. cit., s. 220.

²² I. Stawowy-Kawka, *Historia Macedonii*, Wrocław–Warszawa–Kraków 2000. Republika Macedonia, która odłączyła się od Jugosławii, zajmuje powierzchnię 25 713 km², Macedonia Egejska w Grecji 34 231 km² (tylko powierzchnia lądowa), Macedonia Pirińska (Obwód Błagowegrad w Bułgarii) – 6798 km².

niepodległość. Podobnie jak Słowenia Macedonia uniknęła wojny, uzyskała uznanie międzynarodowe i 8 kwietnia 1993 r. została przyjęta do ONZ pod nazwą Była Jugosłowiańska Republika Macedonii (*Former Yugoslav Republic of Macedonia – FYROM*). Ta skomplikowana nazwa została wymuszona przez Grecję, ze względu na istniejącą w jej granicach rozległą prowincję o nazwie Macedonia. 9 kwietnia 2001 r. Macedonia jako pierwsze z państw Zachodnich Bałkanów podpisała umowę o Stabilizacji i Stowarzyszeniu, a 16 grudnia 2005 r. decyzją Rady Europejskiej uzyskała status kraju kandydującego do UE.

Armia jugosłowiańska wycofała się wprawdzie ze Słowenii, ale przemieściła się do Chorwacji, Bośni i Hercegowiny. Rozpoczęła się trwająca wiele lat wojna domowa, w której wszystkie biorące w niej udział strony pomyliły waleczność z barbarzyństwem. Zakończenie wojny przyniosło dopiero zawarte w 1995 r. porozumienie z Dayton.

Jan Piekło, krakowski dziennikarz, po dwu latach wędrówek po Serbii, Chorwacji, Macedonii, Kosowie i Bośni opublikował zbiór reportaży, w których próbował znaleźć odpowiedź na pytanie: dlaczego wybuchła tam wojna, którą domową nazwać już nie sposób?²³ Zbierał materiały, a następnie napisał reportaże dlatego, ponieważ narastało w nim coraz bardziej krytyczne nastawienie wobec tego, jak dziennikarze przedstawiali konflikt na Bałkanach Nie wierząc w przekazywane informacje, pojechał na tereny objęte wojną, gdzie zrozumiał – jak stwierdził – że politycy i media postawili mieszkańców poszczególnych republik byłej Jugosławii wobec faktu dokonanego – kazano im określić się etnicznie, właściwie nie pozostawiając możliwości wyboru. Bardzo wnikliwe i słuszne wywody autora tych reportaży w cytowanej wypowiedzi z 1997 r. kładą akcent na odpowiedzialność mediów. Jan Piekło wręcz stawia konkretne pytanie: „dlaczego media w byłej Jugosławii rozpoczęły tę wojnę?”²⁴.

W sierpniu 1995 r. z misją pokojową na Bałkany udał się amerykański podsekretarz stanu Richard Holbrooke. Jego misja doprowadziła do kolejnych rozmów zakończonych układem, który ostatecznie zapewnił mieszkańcom Bośni i Hercegowiny pokój. Porozumienie pokojowe zawarte 21 listopada 1995 roku w Dayton, a podpisane 14 grudnia 1995 roku w Paryżu²⁵, zakończyło trwającą 3,5 roku wojnę domową. Bośnię i Hercegowinę podzielono na Federację Muzułmańsko-Chorwacką i Republikę Serbską, zachowując jej międzynarodowe granice. Został utworzony wspólny wieloetniczny rząd, zapowiedziano wolne wybory. Rada Bezpieczeństwa ONZ powołała IFOR (Implementation Force) – wielonarodowe siły pokojowe pod dowództwem NATO, które miały mandat do użycia siły, jeśli zaszłaby taka konieczność.

Zaraz po zawarciu porozumienia w Dayton został powołany Wysoki Przedstawiciel dla Bośni i Hercegowiny, reprezentujący ONZ, Unię Europejską i społeczność międzynarodową. Posiada również uprawnienia nadzwyczajne, tzw. uprawnienia bońskie, które zostały dodane do porozumienia z Dayton. Zgodnie z nimi Wysoki Przedstawiciel ONZ może odwołać ze stanowiska każdego polityka w obydwu

²³ J. Piekło, *Syndrom bałkański – nacjonalizmy i media*, „EuroDialog” 1997, nr 1.

²⁴ Ibidem.

²⁵ The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina (Ogólna Umowa ramowa na rzecz pokoju w Bośni i Hercegowinie), www.ohr.int/dpa/default.asp.

częściach, na które dzieli się Bośnia i Hercegowina, jeżeli uzna, że działa on niezgodnie z procesem pokojowym tego kraju. Pierwszym Wysokim Przedstawicielem ONZ był Carl Bildt ze Szwecji, pełniący swoją funkcję w latach 1995–1997.

Przedstawicielstwo UNHCR w Bośni i Hercegowinie 22 listopada 2007 r. z okazji rocznicy podpisania porozumienia w Dayton wydało oświadczenie prasowe, w którym stwierdziło, że głównie koncentruje swoje zaangażowanie nad realizacją załącznika VII, dotyczącego wszystkich spraw związanych z uchodźcami, przesiedleńcami i repatriantami²⁶.

Według informacji podanych przez Biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców w styczniu 2009 r. najwięcej zarejestrowanych uchodźców i przesiedleńców wewnętrznych było w Serbii (508 553) oraz w Bośni i Hercegowinie (206 152)²⁷. Trzon ich stanowili Serbowie, którzy zostali wypędzeni lub uciekli z Chorwacji, Bośni i Hercegowiny oraz Kosowa. Operacyjny budżet Przedstawicielstwa UNHCR w Bośni i Hercegowinie w 1996 r. wynosił 162 mln dolarów amerykańskich. W rok później wyniósł już tylko około 108 mln dolarów. W następnych latach spadał jeszcze szybciej, schodząc w roku 2003 poniżej 10 mln dolarów, a w roku 2006 liczący niespełna 3 mln²⁸.

Zgodnie z porozumieniem z 14 grudnia 1995 r. Rada Bezpieczeństwa tydzień później powołała swoją Misję w Bośni i Hercegowinie (UNMBIH)²⁹. W jej skład wchodziły siły policyjne (United Nations International Police Task Force) oraz Biuro ONZ. Misja UNMBIH została zakończona 31 grudnia 2002 r. Sekretarz Generalny ONZ Kofi Annan podsumowując misję ocenił, że reforma i restrukturyzacja policji w Bośni i Hercegowinie była największą misją w dziejach ONZ³⁰. UNMBIH wyszkoliła 17 tys. krajowej policji, która jest dobrze zorganizowana i skuteczna w działaniu. Razem z miejscową policją odniosła duże sukcesy w walce z przemytem narkotyków i żywego towaru³¹.

Z sześciu tysięcy „świętych wojowników” zwanych mudzahedinami, którzy przybyli do Bośni jako ochotnicy z różnych krajów arabskich, około tysiąca pozostało w niej na stałe. Zawierając małżeństwa z miejscowymi kobietami, mają na celu uzyskanie bośniackiego obywatelstwa. Alija Izetbegović „przymykał na to oko”, bo wiem byli oni pośrednikami w przepływananiu do Bośni setek milionów petrodolarów z Arabii Saudyjskiej. Powstawały nowe meczety i islamskie fundamentalistyczne

²⁶ UNHCR. The UN Refugee Agency. Representation in Bosnia and Herzegovina. Press info.

²⁷ Obliczenia własne na podstawie danych publikowanych przez Biuro Wysokiego Komisarza.

²⁸ www.unhcr.ba/ United Nations High Commissioner for Refugees in Bosnia and Herzegovina. Overview of UNHCR activities in BiH (pdf) Budget UNHCR Representation in Bosnia and Herzegovina (pdf).

²⁹ S/RES/1035 – Resolution 1035 (1995) The Security Council (21.12.1995. – Rezolucje Rady Bezpieczeństwa ONZ, Establishment of UN CivPol (Annex 11 of the Peace Agreement – Utworzenie ONZ CivPol [załącznik 11 Porozumienia Pokojowego]), www.nato.int/ifor/un/u951221b.

³⁰ UN Secretary-General Kofi Annan (S/2002/1314).

³¹ UNMBIH – Misje pokojowe ONZ – Misje zakończone – Europa. Ośrodek Informacji ONZ w Warszawie. www.unic.un.org.pl/misje_pokojowe/mzeu_unmibh.php.

szkoły. Narzucany mieszkańcom Bośni proces wdrażania najbardziej fundamentalistycznej wersji islamu jest bardzo zaawansowany. Ideologia fundamentalistów zwanych w Bośni wahabitami podbija serca wielu młodych bośniackich muzułmanów i w najczarniejszym scenariuszu może doprowadzić nawet do wojny domowej. Już obecnie wahabici sieją strach wśród miejscowych muzułmanów.

Etapy drogi Kosowa do niepodległości

Kosowo w strategii Unii Europejskiej w regionie Bałkanów Zachodnich zajmuje szczególne miejsce, dlatego należy mu poświęcić nieco więcej uwagi. Tam w 1999 r. – jakby równocześnie na trzech scenach – rozegrał się ostatni spektakl tragicznego dramatu rozpadającej się Jugosławii.

Pierwszą sceną była Autonomiczna Prowincja Kosowo i Metohija wchodząca w skład Jugosławii. General Agim Ceku³², dowodzący wojskami chorwackimi i bośniackimi wspieranymi przez lotnictwo i logistykę NATO w Krajinie i Zachodniej Sławonii, podczas operacji „Oluja”, o której organizacje humanitarne mówiły, że była najbardziej brutalną operacją od czasów II wojny światowej, w 1996 r. przeniósł się do Kosowa, gdzie stanął na czele albańskiej partyzantki nazywanej Kosowską Armią Wyzwoleńczą (UÇK). Zaczęła ona prowadzić akcje nie tylko przeciw serbskiej administracji w Kosowie, ale również stosować brutalny terror wobec serbskiej ludności cywilnej. Szczególnie okrutni byli w tych akcjach mudżahedini, którzy przenieśli się do Kosowa po zakończeniu wojny w Bośni. Międzynarodowe organizacje humanitarne i rząd serbski mają coraz więcej dowodów na to, że w tym czasie w Kosowie byli porywani młodzi Serbowie, od których pobierano organy, np. nerki, a następnie ich zabijano. Jako pierwsza o tym nieprawdopodobnym procederze napisała w 2008 r. Carla del Ponte³³, prokurator Międzynarodowego Trybunału Karnego dla byłej Jugosławii (International Criminal Tribunal for former Yugoslavia – ICTY) powołanego przez Radę Bezpieczeństwa ONZ³⁴. Z Kosowa uciekało tysiące cywilnych Serbów. W tej sytuacji w 1998 r. do akcji w Kosowie przystąpiła regularna armia jugosłowiańska, a właściwie już wówczas wyłącznie serbska.

Serbskie oddziały wojskowe i paramilitarne nie ograniczały swoich akcji do walki z UÇK, lecz przeprowadzały równie okrutne akcje wymierzone przeciwko cywilnej ludności Kosowa narodowości albańskiej. Według szacunkowych danych uciekło wówczas z Kosowa około 850 tys. osób narodowości albańskiej.

Z kolei po opuszczeniu Kosowa przez armię jugosłowiańską już nic nie było w stanie powstrzymać UÇK przed przystąpieniem do akcji wymierzonej nie tylko przeciwko ludności serbskiej i romskiej, ale także przed niszczeniem wszystkich serbskich śladów. Równane były z ziemią serbskie wioski, świątynie i pomniki. W wyniku przeprowadzonych akcji większość Serbów i Romów uciekło lub zostało wypędzonych, nieliczni pozostali w enklawach, strzeżonych przez wojska KFOR.

³² Był on Albańczykiem z Kosowa, byłym oficerem armii jugosłowiańskiej.

³³ C. del Ponte, *La Caccia. Io e i criminali di guerra*, Milano 2008 (ang.: *The Hunt: Me and War Criminal*, pol.: *Polowanie: Ja i zbrodniarze wojenni*). Dowody ujawnione przez Carlę del Ponte, a także zdobyte przez Serbów podał na swoich łamach „Daily Telegraph”. Temat ten kilkakrotnie poruszany był na łamach czasopisma „Wprost 24” m.in.: *Polowanie na Carlę del Ponte*, „Wprost 24” 2001, nr 44, a także „Wprost 24” Forum 11.04.2008.

³⁴ Rezolucji nr 808 z 22.02.1993.

Drugą sceną tej tragedii była Serbia – przez 11 tygodni bombardowana i ostrzeliwana raketami przez samoloty NATO (od marca do czerwca 1999 r.). Przewidziane do akcji samoloty zostały rozmieszczone na wybranych lotniskach w styczniu 1999 r. i ruszyły do akcji natychmiast po odrzuceniu przez Serbów planu przygotowanego przez Grupę Kontaktową na konferencji w Rambouillet 24 marca 1999 r. Samoloty te bombardowały i ostrzeliwały raketami wybrane cele na terytorium Serbii już 24 marca. Szczyt NATO w kwietniu 1999 r. w Waszyngtonie podjął decyzję o zintensyfikowaniu nalotów.

W końcowej fazie bombardowania Serbii, gdy lądowe wojska NATO były już w Kosowie, nastąpiło wydarzenie, które mogło znacznie skomplikować sytuację. Na lotnisku w Prisztinie wylądowali rosyjscy komandosi. Amerykański generał Wesley Clark wydał rozkaz odebrania Rosjanom siłą opanowanego przez nich lotniska. Został jednak natychmiast odwołany ze swojego stanowiska. Rosjanie wycofali się, ale przede wszystkim dlatego, że Rumunia i Bułgaria pod wpływem dyplomacji zaangażowanych w Kosowie państw NATO nie wyraziły zgody na przelot nad ich terytorium samolotów transportowych z 4 tys. rosyjskich komandosów gotowych do wsparcia akcji w Prisztinie. Podjętymi działaniami Rosja dała jednak sygnał, że nie ma zamiaru rezygnować ze swojej pozycji światowego mocarstwa³⁵. Rumunia i Bułgaria otrzymały nagrodę w formie przyspieszonej ścieżki do NATO i UE³⁶.

Od rakiet i bomb ucierpiało także wiele obiektów i osób cywilnych, a nawet ambasada chińska w Belgradzie. Serbowie obliczyli, że zginęło około 2 tys. osób cywilnych, m.in. w ostrzelanym przez samoloty NATO pociągu. Naloty trwały 11 tygodni. Serbia poniosła straty materialne większe niż podczas całej II wojny światowej. Serbskie źródła rządowe wyceniły je na 200 mld dolarów. Niezależni ekonomiści natomiast oszacowali bezpośrednie szkody na 1,2 mld dolarów, a ogólne straty ekonomiczne na 29,6 mld dolarów.

Trzecią sceną, na której akcja rozgrywała się cicho i dyskretnie, była Czarnogóra, która razem z Serbią tworzyła od 27 kwietnia 1992 r. Federalną Republikę Jugosławii. Bomby i rakiety samolotów NATO oszczędziły Czarnogórę, a czołowi jej przywódcy zaczęli coraz częściej mówić o samodzielności. Wicepremier Czarnogóry Dragiša Burzan już w kwietniu 1999 r. powiedział w wywiadzie polskiemu dziennikarzowi, że „byłoby najlepiej, gdyby Czarnogóra stała się samodzielnym państwem”³⁷. Takie samo stanowisko zaprezentował dziennikarzowi „Wprost” wkrótce po zakończeniu walk w Kosowie Milo Djukanović, pełniący wówczas stanowisko prezydenta Czarnogóry³⁸.

Na usamodzielnienie się Czarnogóry duży wpływ miała decyzja Republiki Federalnej Niemiec o przyznaniu Czarnogórze prawa do używania marki niemieckiej

³⁵ *Jaka przyszłość dla Kosowa?*, Z Adamem Balcerem, Janem Piekło i Wojciechem Stanisławskim rozmawiają Michał Bardel i Marcin Żyła na spotkaniu zorganizowanym przez redakcję „Znaku” i Instytut Badań nad Cywilizacjami Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie, „Znak” 2007, nr 12.

³⁶ *Rumunia. NATO, Bułgaria. Członkostwo w nagrodę za pomoc w Kosowie*, „Gazeta Wyborcza” 8.07.1999.

³⁷ R. Bilski, *Samodzielność dla Czarnogóry*, „Rzeczpospolita” 20.04.1999.

³⁸ J. Potocki, *Małżeństwo z konieczności*, „Wprost” 1999, nr 866.

jako oficjalnej waluty. Stało się to na początku listopada 1999 r.³⁹ Marka niemiecka zastąpiła dinara, pogrążonego hiperinflacją ze względu na katastrofalny stan serbskiej gospodarki i sankcje nałożone na Serbię przez Stany Zjednoczone i państwa UE. U boku Republiki Federalnej Niemiec Czarnogóra znalazła się w grupie pierwszych państw, które utworzyły strefę euro. 4 lutego 2003 r. Skupsztina FRJ przyjęła nową konstytucję, zgodnie z którą FRJ została rozwiązana, a na jej miejsce zostało utworzone nowe państwo, które przyjęło nazwę Serbia i Czarnogóra. 21 maja 2006 r. w Czarnogórze zostało przeprowadzone referendum niepodległościowe, które zdecydowało o oderwaniu się od Serbii. Wyniki referendum zostały przyjęte przez parlament 3 czerwca 2006 r. Sukcesorem dotychczasowego wspólnego państwa została Serbia. Czarnogóra stała się nowym państwem, a proces jej przyjmowania do organizacji międzynarodowych przebiegał szybko. 28 czerwca 2006 r. została przyjęta do ONZ, a 11 maja 2007 r. stała się państwem członkowskim Rady Europy. Równie bez rozgłosu Czarnogóra rozpoczęła drogę do Unii Europejskiej. 15 marca 2007 r. komisarz UE ds. rozszerzania Olli Rehn i premier Czarnogóry Željko Šturanović parafowali Umowę o Stabilizacji i Stowarzyszeniu. Została ona podpisana 15 października 2007 r.

Czarnogóra poparła wniosek Serbii do Międzynarodowego Trybunału w Hadze o zbadanie zgodności z prawem ogłoszenia niepodległości Kosowa. Pomimo że według badań ankietowych 85% obywateli Czarnogóry było temu przeciwnych, władze tego państwa 13 października 2008 r. uznały niepodległość Kosowa. „Po prostu musieliśmy to zrobić – powiedział minister spraw zagranicznych Milan Rocen. – Serbia zrozumie – To nie jest skierowane przeciwko nim. To przyspieszy naszą integrację z UE i NATO. W przeciwnym razie może przysporzyć nam zmartwień”⁴⁰. Serbia zrozumiała to jednak jako cios nożem w plecy, a na ulice miast Czarnogóry wyległy tysiące manifestantów protestujących przeciwko decyzji rządu⁴¹.

We wspólnym programie kolejnych prezydencji Rady Unii Europejskiej przedstawionym w grudniu 2006 przez Niemcy, Portugalię i Słowenię w punkcie 152 znalazło się sformułowanie, mówiące, że Rada Unii Europejskiej zwróci szczególną uwagę na Zachodnie Bałkany⁴². W programie przewodniczenia Słowenii kończącej prezydencję wymienionej trójki akapit dotyczący Zachodnich Bałkanów został powtórzony w całości. Oznaczało to, że Słowenia przyjęła jako jej priorytet regionalny bardzo trudne zadanie rozwiązania złożonych problemów Zachodnich Bałkanów, ze szczególnym uwzględnieniem sprawy Kosowa.

³⁹ *Pieniężna niezależność*, „Gazeta Wyborcza” 03.11.1999, s. 9.

⁴⁰ G. Kaselj, M. Vesovic, *Czarnogóra i Macedonia po uznaniu Kosowa*, tłum. Ola Szczęsny, www.cafebabel.com.pl/article26818 [25.04.2010].

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² Svet Evropske Unije, Bruselj, 21 decembra 2006 (22.12) (OR.en) 17079/06, Polgen 125. Opomba: od prihodnjega nemškega, portugalskega in slovenskega predsedstva za delegacije. Zadeva: 18-mesečni program predsedovanja Nemčije, Portugalske in Slovenije. Delegacije v prologi prejmejo 18-mesečni program, ki ga je Svet GAERC potrdil. 11 decembra 2006, kakor je bil spremenjen zaradi upoštevanja pripomb delegacij in izida zasedanja Evropskega sveta 14 in 15 decembra 2006, ss. 66. [GAERC – General Affairs and External Relations Council, pol.: Rada UE ds. Ogólnych i Stosunków Zewnętrznych].

Program dotyczący Kosowa lokował go w kontekście rozwiązywania społecznych i stabilizacyjnych problemów oraz promowania procesu reform i dalszego rozwoju wszystkich państw Zachodnich Bałkanów⁴³. Zakładał, że w roku 2008 uznanym przez wszystkie państwa członkowskie UE za Rok Stabilności Zachodnich Bałkanów muszą nastąpić niezbędne zmiany w zakresie bezpieczeństwa i dobrobytu w całym regionie. Celem sformułowanym już w Agendzie z Salonik z 2003 r. powinno być doprowadzenie do końca prac nad stabilizacyjno-stowarzyszeniowymi porozumieniami i umocnienie regionalnej współpracy na rozlicznych obszarach.

Następny akapit programu stwierdzał, że współpracując z międzynarodowymi partnerami, UE będzie musiała poświęcić szczególną uwagę problemowi Kosowa i implementacji jego nowego statusu. UE swoje stanowisko będzie opierała o ocenę bezpieczeństwa, porządku publicznego i pokoju w połączeniu z troską o położenie etnicznych mniejszości, tak by Kosowo zostało włączone do systemu regionalnej stabilności. Wszystkie trzy prezydencje będą aktywnie pracować nad tym programem, przygotowując podstawę do omówienia go na szczycie UE w grudniu 2007 r., a następnie wdrażać jego postanowienia i zalecenia, a także kontynuować przygotowania na donatorską konferencję dla Kosowa, popierając jego rozwój oraz dążenia do stabilizacyjno-stowarzyszeniowego procesu.

Rozmowy na forum ONZ w sprawie Kosowa prowadzone przez następne lata nie przynosiły efektu. W 2007 r. Serbia i Rosja nie zaakceptowały kompromisowego planu opracowanego przez specjalnego przedstawiciela ONZ Marttiego Ahtisaarięgo, oceniając, że proponowane przez niego rozwiązanie ignoruje punkt widzenia Serbii⁴⁴. Stany Zjednoczone i Unia Europejska nie chciały podejmować żadnej dyskusji, u podstaw której leżałby podział Kosowa. W 2008 r. Martti Ahtisaari otrzymał Pokojową Nagrodę Nobla⁴⁵.

⁴³ PROGRAM SLOVENSKEGA PREDSEDOVANJA SVETU EU Si.nergija za Evropo januar – junij 2008: „Nova pozornost Zahodnemu Balkanu.

Unije.

S stabilizacijsko-pridružitvenim procesom imamo v rokah učinkovit strateški instrument za krepitev stabilnosti regije in spodbujanje reformnih procesov v regiji. Države Zahodnega Balkana so v zadnjih letih naredile pomemben napredek. Leto Stabilnost Zahodnega Balkana, obdanega z državami članicami EU, je izjemnega pomena za varnost in blaginjo celotne 2008 bo za njihovo tranzicijo ključno z več vidikov: pregleda Solunske agende iz leta 2003, dokončanja mreže Stabilizacijsko-pridružitvenih sporazumov in krepitve regionalnega sodelovanja na različnih področjih.

V letu 2008 bo EU v sodelovanju z mednarodnimi partnerji morala utrditi svojo vlogo pri reševanju vprašanja Kosova in pri implementaciji novega statusa. Unija bo svoja stališča še naprej oblikovala na podlagi ocene varnosti, javnega reda in miru na Kosovu, položaja manjšinskih etničnih skupnosti ter sposobnosti Kosova, da prispeva k regionalni stabilnosti. Predsedstvo bo pri svojih aktivnostih izhajalo iz zaključkov decembrskega vrha EU (2007) ter nadaljevalo s pripravami na donatorsko konferenco za Kosovo in še naprej podpiralo njegov napredek v Stabilizacijsko-pridružitvenem procesu”.

⁴⁴ *Rosja/Szef MSZ: plan Ahtisaarięgo w sprawie Kosowa skazany na niepowodzenie*, Gaze-ta.pl Wiadomości 29.03.2007.

⁴⁵ Resentation Speech. The Nobel Peace Prize 2008, Nobelprize.org. *Global trouble-shooter Ahtisaari wins Nobel Peace Prize*, (AFP) – Oct. 2008.

Formalnie kosowscy Albańczycy ogłosili niepodległość 17 lutego 2008 r., ale w istocie decyzja o tym zapadła już na posiedzeniu Rady Europejskiej w Brukseli 13 grudnia 2007 r. Następnego dnia o podjęciu tej decyzji poinformował prasę Jose Socrates, premier Portugalii przewodniczącej do końca grudnia Radzie UE. Belgijski dziennik „La Libre Belgique” informację o tym wydarzeniu zamieścił pod jednoznacznym tytułem: *Niepodległość Kosowa przesądzona*⁴⁶. Dziennik stwierdzał, że zapadła decyzja o wysłaniu cywilnej misji UE do Kosowa (policjanci i prawnicy), a w styczniu zostanie dopracowany scenariusz wydarzeń⁴⁷. Zakładał, że ta decyzja, wyrażająca stanowisko Stanów Zjednoczonych i większości państw członkowskich Unii Europejskiej, napotka gwałtowny sprzeciw Serbii i grupy krajów na czele z Rosją.

17 luty 2008 r. jako termin formalnego ogłoszenia niepodległości Kosowa nie był przypadkowy. Został wzięty pod uwagę termin wyborów prezydenckich w Serbii zaplanowanych na 10 lutego 2008 r. Chorwacka dziennikarka w korespondencji z Belgradu nazwała je najważniejszymi wyborami w Serbii⁴⁸. W kontekście ogłoszenia niepodległości Kosowa pisała o wyborach prezydenckich w Serbii również prasa polska⁴⁹. Z ulgą przyjęto w całej Europie zwycięstwo dotychczasowego prezydenta Borisa Tadicia z Partii Demokratycznej, uznawanego za zwolennika wejścia Serbii do Unii Europejskiej. Pokonał on kandydata Serbskiej Partii Radykalnej Tomislava Nikolicia, popieranego przez nacjonalistów serbskich o orientacji prorosyjskiej.

Społeczeństwo polskie w sprawie niepodległości Kosowa było zdezorientowane i podzielone. Na posiedzeniu senackiej Komisji Spraw Zagranicznych oraz Unii Europejskiej senator Włodzimierz Cimoszewicz (niezależny, ale wywodzący się z lewicy) tłumaczenie wiceministra Borkowskiego, że Kosowo jest to szczególnie i wyjątkowy przypadek, określił jako „język magiczny”. „To jest zaklęcie rzeczywistości – powiedział Cimoszewicz – bo nie będziemy mieli wpływu na to, czy to będzie precedens, czy nie będzie”⁵⁰.

Strategiczna rola Albanii nad Adriatykiem

We wszystkich opracowaniach można przeczytać, że Albańczycy są potomkami Illirów i Traków. Pomijany jest przy tym proces wpływu panującej tam przez kilka wieków Turcji i przybywających na to terytorium kolonistów tureckich. Nie ulega wątpliwości, że terytorium Albanii na południowym wybrzeżu Adriatyku

⁴⁶ „La Libre Belgique” 15.12.2007.

⁴⁷ W świetle tych decyzji śmiesznie wygląda większość informacji w polskich mediach, wprowadzających w błąd opinię publiczną. Np. Wirtualnapolska 15.02.2008 zamieściła następujące stwierdzenie: „Unijne źródła potwierdzają, że UE jest bliska wydania pośredniej zgody na ogłoszenie niepodległości”.

⁴⁸ K. Zorić, *PREDSJEDNIČKI IZBORI, Najneizvjesniji izbori u Srbiji*, „NACIONAL” Neovisni News Magazin (chorwacki, wydawany w Zagrzebiu) 3.02.2008.

⁴⁹ *Kraje Unii w większości za suwerennością Kosowarów* „Rzeczpospolita” 15.02.2008; *Godziny do niepodległości Kosowa*, „Rzeczpospolita” 16.02.2008; *Gruzja: Abchazja i Osetia Południowa też chcą secesji*, „Rzeczpospolita” 17.02.2008.

⁵⁰ Gazeta.pl Wiadomości 27.02.2008.

w strategii tureckiej odgrywało szczególną rolę. Wyższe warstwy społeczności albańskiej zostały poddane natężonej islamizacji i poprzez mieszane małżeństwa stopniowemu kształtowaniu świadomości tureckiej. Tym można tłumaczyć, dlaczego we współczesnych spisach w Albanii nie ma narodowości tureckiej, podczas gdy mniejszość turecka jest odnotowywana we wszystkich innych państwach bałkańskich. Trudno obecnie ocenić, w jakim procencie współcześni Albańczycy, zwłaszcza w swojej świadomości i religii – są potomkami starożytnych Illirów i Traków, a w jakim Turków. Na współczesnej świadomości Albańczyków znaczące piętno odcisnęły również czasy dogmatycznego wręcz komunizmu. W czasach komunizmu w Albanii wszystkich wierzących poddawano prześladowaniom i przymusowej ateizacji. W 1967 r. oficjalnie proklamowano ateistyczny charakter państwa. Po obaleniu komunizmu w 1990 r. przywrócono wolność wyznania. Albania stała się jedynym krajem europejskim o zdecydowanej dominacji religii muzułmańskiej. Islam jest widocznym dziedzictwem wielowiekowego panowania tureckiego. Do czasów II wojny światowej jego wyznawcy (głównie sunnici) stanowili 70% ogółu populacji Albańczyków. Pozostałe 20% to wyznawcy prawosławia, 10% – katolicy. Zachował się żywy folklor w tańcach ludowych i muzyce.

Współcześnie niezwykle ważna strategiczna rola Albanii związana jest z już istniejącymi, budowanymi i planowanymi rurociągami gazu i ropy. Do portów albańskich po ich odpowiednim zaadaptowaniu mogą przybijać i odpływać z pełnym ładunkiem tankowce o wyporności do 300 tys. ton. Rozumieją to państwa Unii Europejskiej, Stany Zjednoczone, a także Rosja. W związku z tym Rosja rozważa podłączenie Albanii do planowanego przez Gazprom gazociągu South Stream. Zamiar ten był przedmiotem rozmów wiceministra spraw zagranicznych Rosji Władimira Titowa i premiera Albanii Sali Berisha, przeprowadzonych w Tiranie 22 października 2010 r. Rosja chce ułożyć tę rurę, aby zablokować konkurencyjne projekty dostaw gazu spoza Rosji i utrwalić monopol Gazpromu na obszarze byłego bloku wschodniego w Europie. Albania jest także kluczowym ogniwem w kilku projektach dostaw do Europy gazu spoza Rosji. Najbardziej zaawansowany jest projekt konsorcjum Trans-Adriatic Pipeline (TAP), które chce ułożyć gazociąg przez Grecję i Albanie oraz Adriatyk do Włoch, aby tą drogą dostarczać gaz z Azerbejdżanu. W konsorcjum TAP po 42,55% udziałów mają szwajcarska firma energetyczna EGL Group i norweski potentat gazowy Statoil. W czerwcu 15% akcji TAP wykupił E.ON – największy koncern energetyczny w Niemczech. Włoska firma Falcione Group chce zaś w Albanii wybudować gazoport połączony podmorskim gazociągiem z Brindisi we Włoszech. List intencyjny w sprawie tej inwestycji szacowanej na 1 mld euro podpisano pod koniec 2008 r., podczas wizyty premiera Włoch Silvia Berlusconiego w Tiranie⁵¹.

Proces Stabilizacji i Stowarzyszenia (SAP)

W 1997 r. został opracowany pierwszy całościowy program Wspólnot Europejskich wobec Zachodnich Bałkanów określony nazwą Podejście regionalne dla

⁵¹ *Gazprom może podłączyć Albanie do gazociągu South Stream*, „Gazeta Wyborcza” 24.10.2010.

Bałkanów Zachodnich⁵². Z krajów wchodzących do byłej Jugosławii nie dotyczył on jedynie Słowenii, ponieważ znajdowała się ona już na ścieżce prowadzącej do przyjęcia jej do Unii Europejskiej. Na podstawie tego programu Komisja Europejska opracowała i przedstawiła w 1999 r. ambitny program zawierający wizję Procesu Stabilizacji i Stowarzyszenia (The Stabilisation and Association Process – SAP). Podczas szczytu w Zagrzebiu w listopadzie 2000 r. zostały sformułowane instrumenty realizacji tego procesu. Natomiast na posiedzeniu Rady Europejskiej w Salonikach w czerwcu 2003 r. dodano do nich nowe elementy inspirujące proces rozszerzania. Pierwszym etapem jest Partnerstwo Akcesyjne, które inspiruje Partnerstwo Europejskie. Pierwsza grupa Partnerstw Europejskich została zatwierdzona w 2004 r. Określono wówczas krótkie i średniodystansowe priorytety dla poszczególnych państw Zachodnich Bałkanów, na których powinny się skupić wdrażając reformy przygotowujące je do przyszłego członkostwa. Według celów sprecyzowanych przez Radę Europejską w Feirze w 2000 r., zatwierdzonych przez szczyt w Salonikach w czerwcu 2003 r. i potwierdzonych w czerwcu 2005 r., wszystkie kraje Zachodnich Bałkanów mają sprecyzowaną perspektywę przyszłego członkostwa w Unii Europejskiej.

Chorwacja i Macedonia otrzymały status państw kandydujących pozostając nadal częścią SAP. Wszystkie pozostałe kraje Zachodnich Bałkanów: Albania, Bośnia i Hercegowina, Czarnogóra, Serbia i Kosowo⁵³ uzyskiwały status potencjalnych kandydatów.

W styczniu 2006 r. Komisja Europejska ds. Rozszerzania przyjęła dokument „Bałkany Zachodnie w drodze do UE: Umacnianie stabilności i poprawa koniunktury”. Na podstawie oceny postępów poszczególnych państw i całego regionu, a także stosunków umownych (Umowy o Stabilizacji i Stowarzyszeniu) dokonanych od czasu szczytu w Salonikach Komisja przedstawiła konkretne środki służące wzmocnieniu polityki UE wobec Zachodnich Bałkanów i jej instrumenty.

Proces Stabilizacji i Stowarzyszenia opiera się na progresywnym partnerstwie, w ramach którego UE oferuje kombinację koncesji handlowych (Niezależne Środki Handlowe), pomocy gospodarczej i finansowej (Program CARDS). Po każdym roku jest sporządzany roczny raport z postępów osiągniętych w ramach realizacji Procesu Stabilizacji i Stowarzyszenia przez każdy kraj Zachodnich Bałkanów.

SAP ma doprowadzić do osiągnięcia trzech celów: stabilizacji i szybkiej transformacji w gospodarkę rynkową, promocji współpracy regionalnej i perspektywy przystąpienia do UE. SAP pomaga krajom regionu Zachodnich Bałkanów rozwijać zdolności do przyjęcia i wdrożenia standardów europejskich i międzynarodowych, w tym dorobku prawnego UE.

W konsekwencji osiągnięcia tych celów w ramach SAP kraje Zachodnich Bałkanów mają perspektywę ostatecznej integracji z UE. Leży to w interesie całej Unii Europejskiej i poszczególnych jej państw członkowskich oraz krajów Bałkanów Zachodnich. Tego wymaga troska o pokój, stabilność, wolność, bezpieczeństwo i sprawiedliwość, dobra koniunktura i jakość życia.

⁵² Commission européenne Élargissement, ec.europa.eu: *Le processus de stabilisation et d'association*.

⁵³ Razem na mocy Rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ 1244/99.

Międzynarodowy Trybunał ds. byłej Jugosławii i Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości

Osądzaniem przestępstw popełnionych w czasie trwania wojny w byłej Jugosławii zajmuje się Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości w Hadze oraz Międzynarodowy Trybunał Karny dla byłej Jugosławii (International Criminal Tribunal for former Yugoslavia – ICTY) powołany przez Radę Bezpieczeństwa ONZ decyzją zawartą w rezolucji nr 808 z 22 lutego 1993 r. W rezolucji 827 z 25 maja 1993 r. został zatwierdzony statut ICTY i doprecyzowana pełna nazwa, która od tego czasu brzmi: Trybunał ds. Osądzenia Osób Odpowiedzialnych za Poważne Pogwałcenia Międzynarodowego Prawa Humanitarnego Popełnione na Obszarze Byłej Jugosławii po 1991 r.⁵⁴. Osądzeniu podlegają wyłącznie osoby fizyczne, a jedyną karą przewidzianą przez ICTY jest pozbawienie wolności.

Do marca 2009 r. ICTY oskarżył 161 osób, w większości Serbów. Postępowanie zakończono w stosunku do 117 osób, z czego 58 skazano, 10 uniewinniono, 13 odesłano do sądów narodowych, w 36 przypadkach oskarżenia wycofano lub podejrzani zmarli. Najgłośniejsze wyroki skazujące wydano wobec: byłej prezydent Serbów bośniackich Biljana Plavšić 27 lutego 2003 r. (11 lat więzienia); generała Serbów bośniackich Radoslava Krsticia, który 2 sierpnia 2001 r. jako pierwsza osoba został uznany przez ICTY winnym ludobójstwa i skazany na 46 lat więzienia za udział w masakrze w Srebrenicy w lipcu 1995 r. (po apelacji wyrok skrócono do 35 lat); Gorana Jelisicia, znanego jako „serbski Adolf”, skazanego 14 grudnia 1999 roku na 40 lat więzienia. Najbardziej znany więzień ICTY, były przywódca Jugosławii Slobodan Milošević, 11 marca 2006 r. zmarł w więzieniu w Hadze. 21 lipca 2008 r. w Serbii aresztowano i wkrótce przekazano ICTY byłego prezydenta Serbów bośniackich Radovana Karadžicia⁵⁵.

Budżet ICTY w 1994 r. wynosił 10,8 mln dolarów i corocznie się zwiększał, dochodząc do 342,3 mln dolarów w latach 2008–2009; łączny koszt działalności ICTY do 2009 r. wynosił niemal 1,6 mld dolarów. W styczniu 2009 r. na personel ICTY składało się 1129 osób reprezentujących 84 narodowości⁵⁶. Mandat ICTY z ramienia Rady Bezpieczeństwa ONZ ma wygasnąć w 2014 r.

Po ogłoszeniu deklaracji o niepodległości Kosowa Serbia złożyła skargę do Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości (dalej: MTS) o zbadanie jej zgodności z prawem międzynarodowym. Prośba Serbii została poparta w głosowaniu przez Zgromadzenie Ogólne ONZ 8 października 2008 r. Ze 192 państw członkowskich ONZ 77 głosowało za, 4 były przeciw, 74 wstrzymały się, a 35 nie głosowało⁵⁷. Wszystkie państwa członkowskie Unii Europejskiej, które uznały wcześniej

⁵⁴ <http://www.stosunkimiedzynarodowe.info/haslo>, Międzynarodowy Trybunał Karny; *Słownik pojęć i organizacji międzynarodowych – Międzynarodowy Trybunał Karny dla byłej Jugosławii*, <http://www..icty.org/>.

Wizyta Pani Carli Del Ponte Prokuratora Generalnego Międzynarodowego Trybunału Karnego ds. byłej Jugosławii (ICTY) Buletyn: „Poznajmy ONZ – UN AWARENESS ACTION” 2005, nr 15, www.poznajmyonz.pl [28.02.2005].

⁵⁵ Ibidem.

⁵⁶ Ibidem.

⁵⁷ *Generalna skupščina ZN: Neodvisnost Kosova bo moralo obravnavati tudi haaško sodišče*, „Dnevnik.si Novice/Svet”, 08.10.2008, Tekst (STA).

niepodległość Kosowa – a wśród nich również Słowenia – wstrzymały się od głosu. Za wnioskiem głosowało 9 państw europejskich: Białoruś, Cypr, Czarnogóra, Grecja, Hiszpania, Rosja, Rumunia, Serbia i Słowacja.

Sędziowie MTS w Hadze mieli świadomość, że na ich orzeczenie oczekuje w świecie kilkadziesiąt regionów, gotowych pójść w ślady Kosowa⁵⁸. Pierwsza faza rozpatrywania kwestii zgodności ogłoszenia niepodległości Kosowa z prawem międzynarodowym przed zespołem 15 sędziów MTS rozpoczęła się 1 grudnia 2009 r. i trwała 2 tygodnie⁵⁹.

MTS 22 lipca 2010 r. przyjął opinię doradczą, stwierdzającą, że ogłoszenie niepodległości Kosowa nie było sprzeczne z prawem międzynarodowym. MTS zapatrzył swoją opinię mocno dyskusyjnym oświadczeniem, że odnosi się ona tylko do tego konkretnego przypadku i nie stanowi precedensu. Nieporozumieniem było powszechne potraktowanie tej opinii jako wyroku MTS, uznającego niepodległość Kosowa, chociaż nie ulega wątpliwości, że ma ona bardzo ważny pod względem politycznym i moralnym wydźwięk.

Lider Serbów bośniackich Milorad Dodik już następnego dnia po opublikowaniu opinii MTS powiedział, że może ona „mieć poważne konsekwencje dla regionu”⁶⁰. Natychmiast zareagował ambasador USA w BiH Charles English. W oświadczeniu opublikowanym przez „Oslobodjenje” zawarł on następujące stwierdzenie: „Jakikolwiek podzielenie kraju jest faktycznie i prawnie nie do zaakceptowania. Jedyna możliwa do przyjęcia droga to utworzenie bardziej funkcjonalnego państwa zdolnego do spełniania warunków UE i NATO”⁶¹. Podobne stanowisko zaprezentował minister spraw zagranicznych Niemiec Guido Westerwelle. Stwierdził on, że opinia MTS odnosi się do jednego konkretnego przypadku i „nie ma nic wspólnego z innymi przypadkami na świecie i nie dotyczy innych krajów”⁶².

Uwagi końcowe

22–23 marca 2010 r. w Centrum Kongresowym Brdo w Słowenii odbyła się regionalna konferencja, zorganizowana przez Słowenię i Chorwację z udziałem komisarza UE ds. rozszerzania Sztefana Fuele. Wzięli w niej udział przedstawiciele wszystkich państw Zachodnich Bałkanów poza Serbią⁶³. Żądała ona, by Kosowo uczestniczyło w tym spotkaniu, ale jako protektorat ONZ pod nazwą Kosowo-UNMIC, a nie niepodległe państwo. Nieobecność Serbii spowodowała, że sympozjum zostało ocenione jako nieudane.

Na 2 czerwca 2010 r. został zaplanowany w Sarajewie szczyt Unia Europejska – państwa Zachodnich Bałkanów. W jego miejsce odbyło się jednak jedynie nieformalne spotkanie ministrów spraw zagranicznych według tzw. formuły Gymnich.

⁵⁸ Ł. Kobeszko, *Niepodległość Kosowa przed Międzynarodowym Trybunałem Sprawiedliwości*, psz.pl [01.12.2009].

⁵⁹ W. Korczyński, *Za nami pierwsza faza rozprawy nad legalnością kosowskiej niepodległości*, onet.pl [22.12.2009].

⁶⁰ „Blic” 23.07.2010.

⁶¹ „Oslobodjenje” 24.07.2010.

⁶² Onet.pl, *Wiadomości* [24.07.2010].

⁶³ J. Łapiński, *Fiasko konferencji państw Bałkanów Zachodnich*, psz.pl [23.03.2010].

Za pozytywne elementy tego spotkania uznano udział ministrów spraw zagranicznych Serbii i Kosowa, a także Turcji. Bardziej widoczna była jednak nieobecność ministrów najbardziej znaczących państw UE, a przede wszystkim Francji i Niemiec. Organizatorem była Hiszpania, która przewodniczyła wówczas Radzie Unii Europejskiej, nieuznająca niepodległości Kosowa. Spotkanie nie mogło zakończyć się podjęciem konkretnych decyzji, dotyczących przyspieszenia procesu integracji państw Zachodnich Bałkanów z UE i ugruntowania stabilności całego regionu. Potwierdziło ono jedynie ogólnikowe postanowienia o nadal aktualnym programie rozszerzania UE, a w jego ramach perspektywę członkostwa państw Zachodnich Bałkanów.

Stany Zjednoczone bardzo aktywne w tym regionie w latach dziewięćdziesiątych, pragną wprawdzie być w nim nadal obecne⁶⁴ ze względu na swoje strategiczne interesy zabezpieczane przez bazę Bondsteel w Kosowie, ale rozwiązywanie konkretnych problemów i dofinansowywanie całego zaniedbanego regionu chciałyby pozostawić UE. W dniach 11–13 października 2010 r. odwiedziła Zachodnie Bałkany Hillary Clinton, sekretarz stanu USA⁶⁵.

Na Bałkanach aktywizuje swą działalność Rosja⁶⁶, która ostatni raz z Unią Europejską jako całością próbowała układać stosunki na spotkaniu w Chanty-Mansyjsku, lecz wobec napięcia, spowodowanego przez wiążące się ze sobą kwestie Kosowa, Abchazji i Osetii Południowej, wróciła do swojej strategii zawierania porozumień z poszczególnymi państwami Unii Europejskiej. Z większością państw Unii Europejskiej uzyskała porozumienia w sprawie budowy gazociągów i dystrybucji gazu. Dotyczy to większości państw Zachodnich Bałkanów. 24 kwietnia 2010 r. w obecności szefów rządów Rosji i Austrii nastąpiło w Wiedniu podpisanie dwustronnej umowy o przyłączeniu się Austrii do budowy gazociągu South Stream, który będzie dostarczał rosyjski gaz do krajów UE⁶⁷. Umowa międzyrządowa została podpisana przez rosyjskiego ministra energetyki Siergieja Szmato i austriackiego ministra gospodarki Reinholda Mitterlehnera. South Stream, budowany przez Gazprom i włoską firmę ENI na dnie Morza Czarnego, ma funkcjonować od 2015 r. i będzie można nim transportować 63 mld³ gazu. W projekcie uczestniczą również Bułgaria, Serbia, Węgry, Słowenia, Grecja i Chorwacja. Austriacki kanclerz Werner Faymann, obecny wraz z premierem Władimirem Putinem przy podpisaniu dokumentu, podkreślił, że nie widzi żadnej sprzeczności między podpisaniem porozumienia w sprawie South Streamu a projektem gazociągu Nabucco faworyzowanym przez UE i USA. Budowę tego ostatniego, który nie będzie zależał od Rosji, prowadzi jako główny inwestor austriackie konsorcjum gazowe OMV.

W moich rozważaniach pominęłam Turcję, która w większej części leży w Azji, ale zajmuje skrawek Europy na wschodzie Półwyspu Bałkańskiego i z tego względu jest państwem, które również pretenduje do Unii Europejskiej. Przeciwny przystąpieniu Turcji do UE zdecydowanie był prezydent Francji Nicolas Sarkozy. Turcja

⁶⁴ Nad strategicznymi interesami Stanów Zjednoczonych.

⁶⁵ Preberi.si 12.10.2010.

⁶⁶ R. Śmigielski, *Kwestia kosowska w polityce Federacji Rosyjskiej*, „Polski Przegląd Dyplomatyczny” 2007, nr 5 (39).

⁶⁷ *Austria podpisała porozumienie o budowie South Stream*, Onet.pl Biznes, PAP [20.10.2010].

ma świadomość swojej roli w tranzycie gazu dla Europy. Na jej terytorium znajdują się wszystkie główne węzły dla przesyłania gazu do Południowej Europy zarówno z Rosji, państw kaukaskich, Środkowego i Bliskiego Wschodu. Turcja, podając za negatywny przykład Polskę, prowadzi racjonalną politykę wobec Rosji i spokojnie czeka na rozwój sytuacji w UE⁶⁸.

Najbardziej zaawansowaną w procesie negocjacyjnym z UE pod koniec 2010 r. była Chorwacja. Przewodniczący Komisji Europejskiej Jose Manuel Barroso 25 października 2010 r. na spotkaniu w Brukseli z premierem Chorwacji Jadranką Kosor wyraził przekonanie, że Chorwacja zakończy negocjacje z UE w 2011 r.⁶⁹. Uchylił się jednak od podania terminu przyjęcia Chorwacji do UE.

Oceniając stan relacji między Unią Europejską a całym regionem Zachodnich Bałkanów jesienią 2010 r. można ogólnie stwierdzić, że wśród wielu elementów napawających optymizmem jest również kilka budzących pesymizm i niepokój, zwłaszcza jeśli chodzi o bliską perspektywę całościowych rozwiązań. Na zdystansowaną postawę wielu państw UE w zakresie jej dalszego rozszerzenia wywarły wpływ m.in. kłopoty z przyjęciem Traktatu Lizbońskiego, a także nadal dający się odczuć w UE kryzys gospodarczy.

Optymizm w ocenie perspektyw członkostwa państw Zachodnich Bałkanów w Unii Europejskiej wynika z jednoznacznej oceny wszystkich rządów państw tego regionu, że jest to jedyna dla nich przyszłość. Unia Europejska jako całość i poszczególne jej państwa członkowskie także zdają sobie sprawę, że tylko pełne włączenie państw Zachodnich Bałkanów w jej struktury pozwoli osiągnąć to, co sformułowano w opracowanym w 1999 r. programie Procesu Stabilizacji Stowarzyszenia.

Państwa tworzące Wspólnoty Europejskie w okresie rozpadania się Jugosławii nie miały spójnej polityki, a niektóre z nich inicjowały, przyspieszały i stymulowały proces jej rozbijania. W 2010 r. w okresie realizacji Procesu Stabilizacji i Stowarzyszenia z państwami Zachodnich Bałkanów Unia Europejska również nie prezentuje w pełni spójnego programu.

W 2008 r. z inicjatywy prezydenta Francji Nicolasa Sarkozy'ego została powołana przez Unię Europejską Grupa Refleksji (Reflection Group)⁷⁰ dla opracowania perspektyw rozwoju UE do 2020–2030 r. Formalnie Grupie Refleksji przewodniczył były premier Hiszpanii Felipe González, ale znalazł się w niej również jako sekretarz generalny Žiga Turk, wybitny słoweński specjalista do spraw rozwoju. 25 maja 2010 r. przedstawił on w Lublanie wyniki prac Grupy Refleksji⁷¹. Swoje wystąpienie rozpoczął od stwierdzenia: „Czas najwyższy, by Europa podjęła decyzję, czy będzie aktywnym graczem, czy tylko zachodnim dodatkiem azjatyckiej przestrzeni”⁷².

⁶⁸ Turcja nie rezygnuje z Europy, „Gazeta Wyborcza” 9.12.2009.

⁶⁹ J.M. Barroso, *Hrvaška bi lahko pogajanja zaključila prihodnje leto* „Dnevnik” 25.10.2010.

⁷⁰ Można tę grupę nazwać Grupą Polityków-emerytów. W Polsce nazwano ją Grupą Mędrców. Spektakularna kampania rozegrała się o delegowanie do niej Lecha Wałęsy. Žiga Turk wypowiedział się o wkładzie Lecha Wałęsy w prace Grupy Refleksji bardzo pozytywnie.

⁷¹ Cały Raport przedstawiony przez Felipe Gonzalesa jest dostępny w języku angielskim pod adresem: www.reflectiongroup.eu/wp-content/uploads/2010/05/reflection_en_web.pdf.

⁷² Ž. Turk, *Čas je, da se Evropa odloči, ali bo aktiven igravec ali pa zahodni polotok azijske celine*, „Dnevnik” 25.05.2010.

Przypomniał, że gdy grupa została powołana, Europy jeszcze nie ogarnął kryzys, który wywołał nowe jakościowe wyzwania. Wśród wielu niezbędnych działań UE stwierdził jako konieczność kontynuowanie i przyspieszanie procesu jej rozszerzenia także na Bałkanach, łącznie z Turcją. „Unia musi być otwarta – stwierdził Turk – na nowych członków”⁷³.

Bibliografia

- Barroso J.M., *Hrvaška bi lahko pogajanja zaključila prihodnje leto*, „Dnevnik” 25.10.2010.
- Bernat J., *Przyczyny amerykańskich interwencji po zakończeniu zimnej wojny*, www.psz.pl/tekst 16974
- Bilski R., *Samodzielność dla Czarnogóry*, „Rzeczpospolita” 20.04.1999
- Bodansky Y., *Offensive in the Balkans: The Potential for a Wider War as a Result of Foreign Intervention in Bosnia-Herzegovina* (1995, International Media Corp./ISSA)
- Bujwid-Kurek E., *Państwa południowosłowiańskie. Szkice politologiczne*, Kraków 2008
- Commission européenne Élargissement, ec.europa.eu: *Le processus de stabilisation et d'association*
- Deliso Ch., *The Coming Balkan Caliphate: The Threat of Radical Islam to Europe and the West*, Praeger 2007
- Elsasser J., *Jak dżihad przybył do Europy. Wojownicy Boga i tajne służby na Bałkanach*, Warszawa 2007
- Kaselj G., Vesovic M., *Czarnogóra i Macedonia po uznaniu Kosowa*, tłum. Ola Szczęsny, www.cafebabel.com.pl/article26818 [25.04.2010]
- Kohlmann E.F., *Al-Qaida's Jihad in Europe: The Afghan-Bosnian Network*, Oxford 2004
- Kosecki A., *W bałkańskim tyglu*, Pułtusk 2002
- Kukułka J., *Historia współczesna stosunków międzynarodowych 1945–2000*, wyd. IV poprawione i uzupełnione, Warszawa 2003
- Międzynarodowy Trybunał Karny dla byłej Jugosławii*, <http://www.icty.org/>
- Owen D., *Balkan Odyssey*, New York 1995
- Piekło J., *Syndrom bałkański – nacjonalizmy i media*, „EuroDialog” 1997, nr 1
- Ponte del C., *La Caccia: Io e i criminali di guerra*, Milano 2008
- Prunk J., *Kratka zgodovina Slovenije*, 3 rozszerzona i dopolniona izdaja, Založba GRAD, Ljubljana 2008
- Repe B., *Viri o demokratizaciji in osamosvojitvi Slovenije* (I. Del: *Opozicija in oblast*), Ljubljana 2002; *Vademecum NATO*, 2001 Office of Information and Press NATO – 1110 Brussels–Belgium
- Rogel C., *The breakup of Yugoslavia and the War in Bosnia*, Greenwood Press 1998
- Rycerska I., *Rozpad Jugosławii. Przyczyny i przebieg*, Kielce 2003
- Schindler J.R., *Unholy Terror: Bosnia, Al-Qa'ida, and the Rise of Global Jihad*, MBI Publishing Company 2007
- Shay S., *Islamic Terror and the Balkans*, Transaction Publishers 2006
- Silber L, Little A., *The Death of Yugoslavia*, London 1995
- Stawowy-Kawka I., *Historia Macedonii*, Wrocław–Warszawa–Kraków 2000
- Śmigieński R., *Kwestia kosowska w polityce Federacji Rosyjskiej*, „Polski Przegląd Dyplomatyczny” 2007, nr 5 (39)
- Turk Ž., *Čas je, da se Evropa odloči, ali bo aktiven igralec ali pa zahodni polotok azijske celine*, „Dnevnik” 25.05.2010
- Waldenberg M., *Rozbicie Jugosławii. Jugosłowiańskie lustro międzynarodowej polityki*, t. I: 1991–2002, t. II: 2002–2004, Warszawa 2005
- Walkiewicz W., *Jugosławia. Byt wspólny i rozpad*, Warszawa 2000

⁷³ Ibidem.

Wizyta Pani Carli Del Ponte Prokuratora Generalnego Międzynarodowego Trybunału Karnego ds. byłej Jugosławii (ICTY) Buletyn: „Poznajmy ONZ – UN AWARENESS ACTION” 2005, nr 15, www.poznajmyonz.pl [28.02.2005]

Zacharias M.J., *Komunizm. Federacja. Nacjonalizmy. System władzy w Jugosławii 1943–1991. Powstanie – przekształcenia – rozkład*, Warszawa 2004

Zalewski K.M., *Był taki kraj*, www.mowiawieki.pl/arttykul.html

West Balkans in the EU policy

Abstract

The article presents a general overview of the EU policy towards the West Balkan countries i.e. Slavic countries which emerged after the breakup of Yugoslavia as well as Albania. All EU countries are essentially in favour of their accession to the Union. The accession process, however, is extremely long and complex. An important role in the integration of the West Balkan countries with the EU structures has been played by Slovenia, an EU member state since May 1st, 2004. Slovenia is a central European country but it understands the specificity of south European states as it was also a part of the former Yugoslavia. Croatia is to join the EU on July 1st, 2013. The remaining West Balkan countries are at different stages of the accession process.